

Ahmet Haşim'in Şiirlerinde Farsça Unsurlar

Faik Şükür Abbas^{1*}, Cuma Kadir Mehmet²

¹ Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Sosyal ve İnsani Bilimler Fakültesi, Koya Üniversitesi, Kürdistan Bölgesi – Irak.

² Türk Dili Bölümü, İnsani Bilimler Fakültesi, Zaho Üniversitesi, Kürdistan Bölgesi – Irak.

Received: 03. 2021 / Accepted: 05. 2021 / Published: 06. 2021 <https://doi.org/10.26436/hjuoz.2021.9.2.686>

Özet:

Kültürel değerlerin en güçlü ve sağlıklı paylaşımı, kuşkusuz dil aracılığıyla gerçekleşmektedir. Dil olgusu, diğer olgular gibi dinamik bir yapıya sahip olarak her zaman başka diller ve siyasal-toplumsal değişimlerden etkilenmiştir. Bu çalışmada milli dili kendilerine has bir özellikte kullandıkları 20. yüzyılın Türk şiirinde önemli bir isim olan Ahmet Haşim'in tüm şiirlerinde kullanılan Farsça unsurlara dair bir deneme yaptık. Çalışmada Ahmet Haşim'in bütün şiirlerinde kaç unsur türü kullanılmıştır. Kullanılan unsurların tekrar sıklığı ne durumdadır, en çok ve en az kullanılmış unsurlar hangileridir, fiil çeşitleri, isim ve türleri hangi sıklıkta kullanılmıştır. Ön ekler, son ekler, birleşik isim, birleşik sıfat, isim tamlaması, sıfat tamlaması, zarf, ünlem edatları gibi kullanılan Farsça unsurları tek tek ele alınmaktadır. Haşim'in şiirinde geçtikleri unsurları manaları dikkate alınarak izahat verilmiştir. Böylece Haşim'in fikir ve sanat dünyasına dair ipuçlarına ulaşarak, kullandığı Farsça unsurlarla Türkçeyi zenginleştirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Haşim, sembolist, unsurlar, zarf, Farsça.

Ön Söz

Diller arasındaki ilişkiler kaçınılmazdır. Bütün diller, ilişkide buldukları diğer dillerle etkileşim içindedirler. Birbirlerinden dil unsurları alırlar ve birbirlerine verirler. Tarihin en eski dönemlerinden beri bu doğal alışverişlerin olduğu bilinmektedir. Özellikle Türkçe - Farsça için durum böyledir, çünkü Bu iki dil arasında ilişki çok eskidir. Bu Türkçe - Farsça ilişkilerine çok enterasan bir örnek, Şah İsmail Safavî ile Osmanlı imparatoru Yavuz sultan Selim'in durumudur. Şah İsmail, İran hükümdarı olduğu halde şiirlerini türkçe yazmış, Yavuz Sultan Selim Türk hükümdarı olduğu halde Farsça divan yazmıştır. Bu bağlamda Türk dilinin Anadolu coğrafyasındaki geçmiş devirleri gözden geçirildiğinde dilin ekonomik, siyasal, sosyal ve bilim ilişkiler ya da kültürel etkileşimlerde bulunduğu dillerden başta kelime olmak üzere diğer yabancı dil unsurlarını aldığı görülür. Dildeki yabancı unsurlar, sadece sözcük düzeyinde düşünülmemiş; gramer unsurları, yabancı dil kalıplarının tercümesi, yabancı sözcüklerin yazım özellikleri şeklinde değerlendirilmiştir.

Türklerin Ortadoğuda yaşadıkları coğrafyada bölgenin en güçlü kültürel, dinsel ve bilimsel gelişmeleri ifade eden diller Türkçe, Arapça ve Farsça olmuştur. Bu üç dil çeşitli tarihsel evrelerde birbirinden etkilenmiştir. Özellikle Arapça İslam dininin dili olarak hem Türkçeyi hem de Farsçayı daha çok etkilemiştir. Her ne kadar 20. yüzyılın başında ulus devletlerin kurulmasıyla birlikte söz konusu diller üzerinde bir arındırma politikası yürütülmüş olsa da fakat etkileşimlerin boyutunun derinliği nedeniyle bu politikaların çok da başarılı olduğu söylenemez. Çünkü günümüzde zikredilen her üç dilde birbirlerinden alınan unsurlar varlığını sürdürmektedir. Bu çalışmada Ahmet Haşim'in şiirlerinde yoğunlukla ve devamında kullanılan Farsça unsurlar üzerinde durulmuştur. Osmanlı Türkçesi her ne kadar gramer ve söz dizimi olarak Türkçe olsa da kelime, sıfat, zarf, tamlama gibi unsurlar konusunda Arapça ve Farsçadan çok etkilendiği de bilindik bir gerçektir. Bu çalışma olabildiğince Ahmet Haşim'in şiirlerinde kullanılan Farsça unsurların açıklaması üzerine durmuştur.

Giriş

Modern Türk şiirinin kurucularından kabul edilen Ahmet Haşim Bağdat'ta doğdu. Doğum tarihi olarak yakın zamanlara kadar 1883 ile 1887 arasında değişik tarihler gösterilmiştir. Ama bu tarihin hicri 1304, rümi 1303 (1887) olduğu kesinlik kazanmıştır (Bilgegil, 1980, s. 483-494). Baba tarafından Bağdatlı Âlûsîzâdeler'e, anne tarafından da Kâhyâzâdeler'e mensuptur. Her iki aileden de müfessir, fakih ve din adamları yetişmiştir. Babasının Arabistan vilâyetlerindeki görevleri nedeniyle düzensiz bir tahsil gördü. Çocukluğu Bağdat'ta geçti. 12 yaşında annesinin ölümü üzerine babasıyla birlikte İstanbul'a geldi. Bir yıl Numûne-i Terakkî Mektebi'ne devam ettikten sonra (1896), Mektebe-i Sultanî'de (Galatasaray Lisesi) yatılı okudu. Tevfik Fikret ve Ahmed Hikmet Müftüoğlu'nun öğrencisiydi. 1907'de mezun olduktan sonra Reji İdaresi'ne memur oldu, bir taraftan da Mekteb-i Hukuk'a devam etti. İzmir Sultânîsi'nde Fransızca ve edebiyat öğretmenliği (1910-1914), daha sonra Maliye Nezâreti mütercimliği yaptı. I. Dünya Savaşı'ndaki askerliğinde Anadolu'nun çeşitli yerlerini görmek fırsatını buldu. Askerlik sonrasında bir müddet İâşe Nezâreti'nde ve Düyûn-ı Umûmiyye'de (1922-1924) çalıştı. Bu arada Sanâyi-i Nefîse Mektebi'nde (Güzel Sanatlar Akademisi) mitoloji dersleri verdi. Daha sonra tayin edildiği Mülkiye Mektebi Fransızca öğretmenliğiyle beraber akademideki kürsüsünü ölünceye kadar muhafaza etti (Hisar, 1963, s. 23) ve (NABİ, 1968, s. 102). 4 Haziran 1933'te Kadıköy'deki evinde öldü. Mezarı Eyüp'tedir (KOLCU, 2009, s. 28-29)

Babasının memuriyeti gereği yer değiştirmesi dolayısıyla Haşim'in İstanbul'a geldiği zaman Türkçe'yi iyi bilmemiştir. Onun sanat ve edebiyat meseleleri ile ilgilenmeye başlaması Galatasaray'daki öğrencilik yıllarına rastlar. Sanata ve edebiyata meraklı bu çevre içinde şiirle uğraşan Haşim'in bilinen ilk manzumesi "Hayâl-i Aşkı", 7 Mart 1901 tarihli Mecmûa-i Edebiyye'de neşredilmiştir.

Ahmed Hâşim, Galatasaray'daki öğrenciliğinin son yıllarında Fransız şiirini, özellikle Fransız ve Belçikalı sembolistleri, bu

* Corresponding author.

yolla da Batı edebiyatının estetik ve poetik temelini yakından tanımaya çalışmıştır. Halit Ziya Kırk Yıl'da, onun kendi nesli içinde Batı şiirini en iyi araştıran ve bilen bir sanatkar olduğunu söyler. 1906'da Galatasaray Sultânîsi'nin son sınıfında iken tamamlayıp 1908-1909 yıllarında neşrettiği "Şi'r-i Kamer"lerde şahsiyeti ve orijinalliği belirmeye başlar. 1909'da aralarına katıldığı Fecr-i Âtî çevresindeki yazıları, topluluğun yayın organı olan Servet-i Fünûn dergisindeki on beş kadar şiir ve Edebiyât-ı Cedîdeciler'i tenkit eden bir makaleden ibarettir. Göl Saatleri ve Piyâle adını taşıyan kitaplarıyla bunun dışındaki şiirlerinin toplamı doksan beş civarında olan Hâşim için verimsiz olmaktan ziyade, titiz ve "saf şiir" peşinde bir şair hükmünü vermek daha doğru olur. Bir mukaddime kıtası ve iki küçük şiirin ilâvesiyle on iki parçadan ibaret olan "Şi'r-i Kamer"ler, Bağdat'ta geçen çocukluğuna ait hâtıralar ve intibaları kapsamaktadır

1921'de Dergâh mecmuasında çıkan "Bir Günün Sonunda Arzu" adlı şiirinin fazla müphem bulunarak tenkit edilmesi üzerine kaleme aldığı "Şiirde Mâna ve Vuzuh" adlı yazısı, Türk edebiyatında şiir üzerine yazılan önemli makalelerdendir. Daha sonra Piyâle'nin mukaddimesi olarak "Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar" adıyla anşredilen bu yazıda Hâşim, şiirde mâna ve anlaşılabilirlik aranmayacağını, şiirin didaktik, fikri ve belâgatçı değil, "resullerin sözleri gibi" çeşitli yorumlara müsait, sözden çok müsikiye yakın ifade sanatı olması gerektiğini ileri sürer. Sembolizm mi, empresyonizm mi olduu konusundaki tartışma eskilere dayanır. Ahmet Haşim'in, Avrupaî anlamda bir simgeci olmaması kimi zaman Fransız simgeciliğini yanlış anladı noktasında eleştirilere maruz kalmasına yol açmıştır (AYVAZOĞLU, 2006, s. 30).

Hâşim'in nesir yazıları, şiirden farklı bir karakter gösterir. Bu yazıların açık, berrak, nisbeten sade, nükteli hatta müstehzi bir ifadesi vardır. Nesirlerinde de şiirlerindeki kadar kelime seçiminde titiz olan Hâşim, küçük obje ve vak'alardan hareket ederek, fazla derinliği olmayan bir perspektiften yakaladığı dış dünya intibalarını nakleder.

Hâşim, son devir Türk edebiyatının cemiyet meseleleri ile en ilgisiz şairidir. Özellikle şöhretini yaptığı yıllarda, Türk toplumunun içinde bulunduğu çalkantılar ve çağdaşları olan diğer şairlerin katıldıkları siyasî-fikrî akımlar göz önüne alınırsa, onun bu tarafı daha da dikkati çeker. (YAVUZ, 2003, s. 94-97).

Ahmet Haşim' in Döneminde Türk Dilinin Durumu ve Sadeleştirme Çabaları

Osmanlı Devleti'nin çökmeye başlamasıyla, bozulan düzeni yeniden kurmak ve düşünce hayatında batıya dönerek yeni uygarlığın gidişine ayak uydurmak amacıyla bir takım ıslahat hareketlerine başlanılmıştır. Tanzimatın getirdiği yeni düzenlemeler içerisinde batı kültürünü tanıyan Osmanlı aydınları tarafından özellikle edebiyat çevrelerinde Osmanlıca'ya karşı tepkiler dile getirilmiştir. Tanzimat dönemi sonrasında Servet-i Fünun ve Meşrutiyet dönemlerinde edebiyatçıların çoğu ağırbaşlı Osmanlıca'ya karşı yeni bir dil usulü arayışlarına girmişlerdir. Şinasi, Muallim Naci, Ahmet Cevdet Paşa gibi şahsiyetler yazı dilinin sadeleşmesini söyleyen şahsiyetlerdir. Ancak Tanzimat'tan Cumhuriyet'e gelene dek dil ve alfabenin ıslah edilmesi gerektiği söylenmiş, fakat pek yol alınmamıştır. 20. yy'a geldiğinde çağın milliyetler çağı olması dolayısıyla toplumunda bir milliyet şuurunu uyanmaya başlamış bunun neticesinde de dilde Türkçeleşme akımı hızlanmıştır (Aktaş, 2004, s. 339).

Cumhuriyete kadar, Arap kültürü etkisiyle, Arap dili ve grameri ile türetilmiş uzmanlık terminolojiler kullanılırdı. (Olcayto, 1998, s. 111-112) Dinin etkisiyle Arapça, edebiyatın etkisiyle de Farsça kullanılması sonucu gelişen Osmanlıca'nın yazı diline tamamen hakim olması, Türk yazı dilinin doğal gelişmesini engellemiş sadece konuşma dili olarak kalmasına sebep olmuştur. Osmanlıca denilen bu karma dilin, edebî yazı dilinde, nesir dilinde, bilim dilinde yaygınlaşmasına karşılık

şikayetler başlamış, Osmanlıların batıya açılmasından sonra da artmıştır. Dildeki sadeleşme akımına etkili olan bir başka hareket, Türkoloji alanındaki çalışmaların önem kazanması ve diğer Türk kültür merkezlerindeki meydana gelen "Sadeleşme ve Türkçe'nin ıslahı" gibi akımlardır. Bütün Türk dünyasında anlaşılabilir ortak bir yazı dilinin kullanılması ve dilde birlik sağlanabilmesi gayesi ile İsmail Gaspralı'nın 1883 yılında Kırım'da çıkardığı "Tercüman" adlı gazete dilde Türkçe kullanma akımını hızlandırmıştır. Devam eden dönemlerde 2. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle milli şuurun yayılmak istenmesi Türkçe kullanma taraftarlarını çoğaltmıştır. "Türk Derneği", "Genç Kalemler", "Yeni Lisan" gibi adlar altında toplanan yayınlarda İstanbul ağzının esas alındığı bir dilin kullanılması gerektiği söylenilmiştir (Aktaş, 2004, s. 342) ve (Seyfettin, 1999, s. 13-14).

Tanzimat döneminde "Dilde sadeleşme" olarak başlayan hareket 20.yy başında Türkçeleşme olarak kendini göstermiştir. İkinci Meşrutiyet dönemine geldiğinde, Türk alfabesi konusunda kuvvetli tartışma ve girişimlerle karşılaşmaktadır. Önemli bir gelişme, bu dönemde artık uygulamaya yönelik girişimlerin de başlamasıdır. 20. yüzyıl başlarındaki Türkiye, bir grupta imla ıslahatçıların ve bir yandan da Latin harflerini isteyenlerin tartışmasına sahne olmaktadır.

Bütün bu sadeleşme ve Türkçeleşme çabalarına rağmen Cumhuriyet devrine geldiğinde Türk dilinin sadeleşmesinde henüz istenilen seviyeye ulaşılamamıştı. Kullanılan yazı dili yine halkın kolayca anlayabileceği bir biçimde değildir. Türk dilinin tarihi ve sosyal gelişmesi içinde normal gibi görünen bu duruma Atatürk dil inkılabı ile son vermiş, yazı dili ile konuşma dili arasındaki farkın mümkün mertebe kapatılmasını sağlamıştır (Aktaş, 2004, s. 342-343).

Türkler, Arapça ve Farsça konuşan milletler ile münasebete girdiklerinde kendi dillerinde bulunmayan sözcükleri almışlardı. Ancak bulunmayan sözcüklerin yanında Türkçe sözcükler de zaman içinde işlevini yitirmiş ve yerlerini Arapça ve Farsça sözcüklere bırakmıştı. Sadece sözcükler değil her iki dilden de tamlamalar ve bazı yapılar ve bunun yanında dil bilgisi kuralları da alınmıştı. Fakat esasen dilin kalbinde yine Türkçe çekimler ve dil bilgisi kuralları kullanılıyordu. Osmanlı Devleti, Bâb-ı Âli'den idare ediliyordu. Arapça kapı anlamındaki bâb ile Farsça -ı tamlaması Farsça yüce anlamındaki âli ile birleşmişti ve Osmanlıca yeni bir sözcük türemiştir.

Tanzimat döneminden sonra Edebiyât-ı cedîdeciler (Servet-i fünûncular) geliyor. Edebiyât-ı cedîde devrinde şair ve edip geçinlerden hemen hiçbiri, dilde sadeliği gerçekten istemiş ve benimsemiş değildir. Servet-i fünûncuları dil ve üslûp bakımından kınayanlar da, Osmanlıcaya sınımsız bağlanmakla onlarla birleşmiş bulunuyorlardı. Edebiyât-ı cedîde devrinde, Arap ve Fars dillerinin etkisinden mümkün olduğu kadar kurtulmuş sade bir Türkçe fikrini güden başlıca üç kişi görülür. Ahmed Mithat, Şemseddin Sami ve Necib Asım. Bunlardan ilk ikisinin bu konudaki çalışmaları Tanzimat devrinde başlar. Meşrutiyet devriminden sonra Servet-i fünûn dergisinde Fecr-i âti adı altında toplanan gençler bu grubun başında gelir. Bunlar kullandıkları dil bakımından kendilerinden önceki kuşaktan farklı bir özellik göstermezler. Fecr-i âticiler de Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalarla bileşik sıfatlar bol bol kullanırlar. Değişlerinde cümle yapısı bakımından da bir özellik yoktur. Arapça ve Farsçanın kurallarıyla yapılmış tamlamaların ve birleşik sıfatların Türkçeden atılmayacağına ve bu dillerin yardımı olmadan Türkçe edebî bir eser yazılmayacağına inanmışlardır. Türkçe onlar için de Osmanlıcadır.

Ahmet Haşim' in Şiirlerinde Kullanılan Farsça Unsurlar

Unsur dediğimiz dilin gramerini oluşturan kelimeler demektir. Farsça dili gramerini oluşturan unsurlar da, ek (ön ek ve son ek), isim, sıfat, kinaye(zamir), aded, kayd(zarf), esvat(ünlemler),

ترکیب إضافي / terkiib-i izafi / İsim Tamlaması , ترکیب توصیفي / terkiib-i Tavsiifi / Sıfat Tamlaması)ve fiil şeklindedir. Şimdi şu unsurları açıklayalım.

A- Ekler

Farsça eklemeli bir dildir.Farsçada sadece son eklerle değil ön eklerle de kelime türetilebilir. Türkçede bilindiği gibi Farsça gibi ön ek yoktur , ekler hep kelimenin sonuna gelir. Ahmet Haşim'in şiirlerinde geçen veya kullanılan Farsça ön ekler şunlardır:

Ön Ekler

1- bî- ((بی:-sız/-siz

Olumsuzluk ön ekidir. Bu ek, kelimeye eklendiği zaman sıfat veya birleşik sıfat yapar.

Kelime örnekleri	Türkiye Türkçesinde Anlamları	Cümle örnekleri	Sayfa
bî-çare	çaresiz, zavallı	mevt olmadan bu habına bî-çare mukteren	70
bî-dadî	adaletsizlik, zalimlik	İşte leylin zalâm-ı bî-dâd	46
bî-dar	uyanık, uykusuz	ne varsa aşk ile bî-dar -ı ra'şe yâ naim	57
bî-fer	parlaksız, aydınlıksız	Her şey o kadar gamlı, soluk, mübhem ü bî-fer	116
bî-ferin	hayırsız	saçıp etrafa nur-u bî-ferini	16
bî-hâb	uyanık, uykusuz	olmuş şeb-i sevdâyine bî-hâb	99
bî-heves	isteksiz , arzusuz	Durur sevâhilin üstünde, bî-heves	30
bî- hudud	snırsız	gurub içinde bu eşkal-i bî-hudud -u zeheb	45
bî-huş	şaşkın, sersem, deli	senin nurunla bî-huş -u teselli	26

bî-karârî	Kararsızlık, sabırsızlık	kalb-i handan-ı bî- karârîsi	18
bî-kayd	alakasız, şartsız	bî-kaydî -yî leyale edernakl-i ıztırab	72
bî- kes	kimsesiz	böyle bî-kes , muhtazır, perâkende	16
bî-renk	renksiz, taslak halinde	Bir safha-i rû'yâ gibi bî-renk idi çehren	112
bî-sûd	boş, faydasız, neticesiz	ağır ağır boğuyor bende ömr-ü bî-sûdu	47
bî-şûkûh	amatsız, ululaksız	bağır, bağır gam-ı afak-ı bî-şûkûha bağır	60
bî-tab	bitkin, yorgun	Senden alır ahengine bir girye-i bî-tab	103
bî- tenahiden	bitmez, tükenmez, sonsuz	gizli bir kavs-i bî-tenahiden	42
bî-ümid	umutsuz, emelsiz	uyur mekabir-i minada bî-ümid -i bahar	61
bî-vaad	sözünde durmayan, üstüne almayan	bana - bî-vaad olan bu yollar hep	47
bî-varak	yapraksız	munkesir, bî-vrak hep eşcarın	16
bî-vaye	behresiz, nasıbsız, mahrum	ey âşinâ-yı elem, ey hilal-i bî-vaye	30
bî-zevâl	ebedî, sonu olmayan	lebinin sürh-ü bî-zevâli benim	57

1- nâ (-sız , -siz, olmayan)anlamında

Olumsuz ön ekidir. Anlam bakımından , bî- (بی) ekinin anlamı vermektedir, ancak – bî ve –nâ eklerinin kullanılış ve anlamları biraz farklıdır, – bî eki, isimlere getirilir ve mutlak olarak sız , -siz anlamı verir; –nâ eki ise, genellikle sıfatlara ve fiilden türemiş kelimelerin başına gelir ve (olmayan) anlamı ifade eder (TİMURTAŞ, 2009, s. 282). Bu ek kelimeye eklendiği zaman sıfat veya birleşik sıfat yapar.

nâ- mahdûd	sınırsız, sınırı olmayan	sükût-u nâ-mütenahi, sükût-u nâ-mahdud	45
nâ-mütenahi	sonsuz, uçsuz, bucaksız, sonu olmayan	duran o nâ-mütenahi ziya denizlerine	56
nâ-ümid	umutsuz, umudu olmayan	o dem ki kollar açar cism-i nâ-ümide adem	92
nâ-tüvan	zayıf, kuvvetsiz, gücü olmayan	o kadar nâ-tüvan ki, âh onlar....	50

2- hem eki (aynı, dahi, -daş, -deş). Birlik, ortaklık ve yakınlık bildirir. Bu ekle sıfat ve bazan da zarf yapılmaktadır.

Hem-agûş	kucak kucağa	olmuş denizen rûhu semâlarla hem-agûş	62
Hem-dil	gönüldeş	bu can-rûba, bu iki zühre, böyle hem-dil iken	20
Hem-rah	yoldaş, yol arkadaşı	bu savt-ı gaib ü hem-rahı isterim tutmak	67
Hem-raz	sır arkadaşı	hem-razı ruh-u bi-hazeri, nazlı zühreler	21
Hem-ser	arkadaş, eş	Bir hem-seri ulvi semavisi idin sen	113
Hem-sürüd	Aynı nağmeli	mübhemiyetle hem-sürüd -u visâl....	18

3- der eki (-da, -de, içinde, içine) anlamında, bu ekle sıfat ve zarf yapılır.

Der-aguş	kucaklama, sarma	bâd anları eylerdi nevâzişle der-aguş	62
----------	------------------	--	----

Son Ekler

1- âver

âver	getiren, taşıyan	Elhan-ı kevakib gibi, gayş-aver ü mehdi	118
------	------------------	--	-----

2- dâr eki(sahip, mâlik, -lı,-li,.....) anlamında (Develioğlu, 2004, s. 165)

Kelimelerin sonuna eklenir. Eklendiği zaman sıfat ve zarf yapar.

Erîke-dâr	tahtlı	erike-dâr -ı zer-iklili olduğum âfâk	65
Girye-dâr	ağlayışlı, ağlamış	bad-ı pür-zehr-i girye-dâriyle	16
ra'şe-dâr	titreyişli ,titreyen	dest-i bitab ü ra'şe-dâriyle	
Ziya-dâr	ışıklı, aydın, parlak	dudaklarında ziya-dâr ü muhteriz titrer	45

3- gâh eki : Farsçada yer ve zaman bildiren ek veya edattir (Develioğlu, 2004, s. 247)ve (صفحة 252، 1981، لوسانبي،)

Cilve- gâh	cilve yeri, cilve edici yer	bir cilve-gâh -i encümü lerzan-ı şam iken	60
------------	-----------------------------	--	----

4- Kâr /Farsçada bir ek veya edat ,hala Türkçede kullanılarak ve (-lı, -li, eden, edici)eklerinin karşılığıdır. İsimleri sıfat yapar. (Develioğlu, 2004, s. 488)

Dua-kâr	dua edici, dua eden	dallar kuru eller gibi mebhût ü dua-kâr	109
Sevda-kâr	sevda	O, bir sitare, o bir mihr-i şuh-u sevda-kâr	18
Velvele-kâr	velvele edici, velvele eden	esiyor gölgelerde velvele-kâr	119

5- Î eki: -lık, -lik,.... anlamında isimleri meydana getiren, sıfatlardan mana ismi ve yalın isimler yapar. (TİMURTAŞ, 2009, s. 273)

Mestî	sarhoşluk	Geliyor, gözlerinde mestîler	41
Serdî	soğukluk	Karların serdî-i mematiyla münkesir	16

6- içe bazan da چه/çe eki, Farsçada küçültme ekidir, isimlerden sıfat yapar. (Emre, 2004, s. 109)ve (صفحة 159، 1993، ثمره،)

Der-içe	Pencere, küçük kapı	kapat der-içe -yi mağmum-u fikr ü hulyanı	28
---------	---------------------	--	----

7- İn eki: bu ek isme gelir, ondan yapılmış bir şeyi gösterir. Zaman isimlerine gelerek onları sıfat hâline getirir, veya isimden (-lı, -li) anlamında sıfat yapar (TİMURTAŞ, 2009, s. 277)

Sim-în	gümüşten yapılmış	vahşi karaltılardaki simîn kuşların	40
Zerr-în	parlak, altından yapılmış	bir ra's-i zerrîn karşıda yer yer	108

8- res eki: (yetişen, erişen, ulaşan, -lı, -li) anlamında birleşikler yapar.

ra's-e res	titreyişli	birden havaya savt-ı kıyam oldu ra's-e res	69
------------	------------	---	----

9- riz eki: (döken, akıtan, saçan) anlamlarında sıfat yapan bir ektir.

Hava-riz	hava saçan	leylin gezer esrarını bir şî'r-i hava-riz	114
----------	------------	--	-----

10- Ver eki: (sahip, mâlik olan, usta) anlamında sıfat yapar. Buna bazan musahabet edatı veya eki denir (Kenan, 2004, s. 173)

Hande-ver	gülümseme ustası, gülümsemeye sahip	bütün esir ü ziyasıyle hande-ver her bar	17
-----------	-------------------------------------	---	----

11- Zâr eki: isimlere eklenir, çokluk ifade eder ve yer ismi bildirir. Zehre-

Zehra-zâr	gül yeri, çiçek yeri, güllük	Sarar hayalimi bir Zehra-zâr-ı nur	24
-----------	------------------------------	------------------------------------	----

12- Zede eki: (vurulmuş, çarpılmış, tutulmuş, uğramış, yakalanmış) anlamlarında gelerek birleşikler yapar. (Develioğlu, 2004, s. 1174)

Firkat-zede	firkata, ayrılmaya yakalanmış veya uğramış kimse	Firkat-zede bülbül gibi yandım	99
Gam-zede	gama, hüzne yakalanmış veya uğramış	ufkunda tahassürler okur gam-zede bir kuş	107

B- İsimler

İsim, bütün dillerde aynı olan, zamana bağlı olmayarak madi ve manevi varlıkları ve kavramları kapsayan nesnelere verilen addır. Ahmet Haşimin şiirlerinde yalnız ek değil, diğer kelime türleri de kullanılmıştır. Bunlardan isim çeşidinden pek çok

kelime kullanılmıştır. İsim çeşidi dediğimiz zaman(isim, sıfat, zarf) fonksiyonuna sahip kelimeler demektir. Ancak bu başlık altında şiirlerinde yalnız isimleri ele alacağız. Kullanılan isimler basit(yalın) ve birleşik isimler şeklinde inceleyebiliriz:

yalın isimler

âb	su	sükûtundan akan âb	40,103
----	----	---------------------------	--------

âhu	ceylan, güzellerin gözü	içer gümüş kıyılardan remide ahular	14
âvâz	ses, seda	Dağıldı cevfi havaliye bir garib âvâz	41
bûse	öpüş, öpme	dudaklarındaki giryende bûseler	50, 99
dârât	debdebe, şan, büyük gösteriş	ki celi lerze lerze dârât	41
dest	el, organ ismidir	Dest-i bî rahmi lehv ü lu 'bunla	14
dem	vakit, zaman	Ah o dem görürüm	14
firaz	yokuş, çıkış	ömrün olurdu nesri maliyebir firaz	70
giryeye	ağlayış, ağlama demektir	dudaklarındaki giryende bûseler	50
Hab	uyku	alemi tahayyul-u hab	38,70
hande	gülüş demektir	sanki mahmul-u hande keştiler	41

hun	kan	gûrub u hun ile perverde	40
işve	güzelin, gönül aldatan, gönül çelen, naz	işveyle , fısıltıyla, gülüşle	99
Keşti	gemi	sanki mahmul-u hande keştiler	41
leb	dudak	Ey leb ki eder ateşi bir cenneti tecviz	62
lerze	titreyiş, titreme demektir	ki celi lerze lerze dârât	41
mah	ay	mah-ı dûr sükût	37, 91
mestî	sarhoşluk, çok içmekten bayılma	geliyor gözlerinde mestiler	41
murgan	kuşlar	sükün içinde hep nühür hep mürgan	15
nûş	içki, tatlı, bal	mah eder suyu nuş	42
nab	katkısız, saf, arı olmuş	güneşten birer kızıl dürr-ü nâb	37
Nigah	bakış, bakma	şebi ömrümde nigah	62
nevaziş	okşama, gönül alma,	iltifat eylerdi nevazişle der- aguş	62
Peri	cinlerin çok güzel ve alımlı olarak farzedilen dişilerine verilen bir ad) bu kelime bugüne kadar kullanılmaktadır	hande peri gözleri	114 , 116
Perverî	besleyicilik, büyütücülük, seçme, sevme	Hakayık zıllı hulya perverinde	26
Pervaz	uçuş,uçma, demektir	koyulsun encum-ü hulyaye doğru pervaza	30,42
Sine	göğüs, ön	ey sine ki alememi tenvim edeceksin	31,62
Seyr	görme, bakma	seyr eyledim eşkali hayatı	36

Serdî	soğukluk, sertlik	karların serd-î mematiyle	15
Ser	baş , başkan	onun böcekleri nucumdur yek- ser	40,70
Saye	gölge	kapıyor bab-I vaadını saye	30,46
Şeb	gece	mahmur, muzi derin bir şeb-i nisan	62,120
Şitab	acele etmek, süret, çabukluk eder	havale-yi pür-nur mah- taba şitab	37
Şiven	matem, yas, inleme	acı bir lavhayı şiven	111
zer	altın, kuyum	şimdi zer gözleriyle ta öteden	46

Birleşik İsimler

der-aguş	kucakta	Bad anları eylerdi nevazişle der-aguş	62
reh- neverd	yol tutan, yolcu, yola çıkan	Bana ey reh- neverd-i fanî bak	65
mahtab veya bazan mehtab	ay ışığı, on dört gecelik ay	Mehtab kemer tazır belinde	66, 95
ser-be-zemin	başı yere eğilmiş olan	Dinliyor, gölgelerde ser-be-zemin	46
Şahbal	kuş kanadının en uzun tüyü	Açmış o yerde kin-î beşer şahbalını	71
şeb-engiz	gece yaratan	Ey dağınık, zülf-ü şeb-engiz	62
şeceristan	ormanlık, ağaçlık yer	Şeceristan-i kalb içinde revan	55
yezdan	yüce Allah, tanrı	O demde nur-u hidayet , sedayı yezdanî	15

Sıfatlar

Sıfatlar, her dilde isimlerin hâl ve keyfiyetini bildiren, o isimleri belirten ve niteleyen kelimelerdir. Farsçada sıfatlar, Farsça isimlere bağlandıklarında Farsça kaidesi üzere kurulur, dolayısıyla Türkçenin tam tersi olur. Yani Farsçada sıfatlar genellikle vasıflandıkları isimden sonra gelirler ve çokluk eki de almazlar (Paşa, 2000, s. 29). Örneğin: اسب سیاه / esb-i siyah (siyah at), خانه دل کوشاه / hane-i dilgüşah (ferahlı hane) gibi.

Yalnız Farsçada da Türkçede olduğu gibi, isim gibi kullanıldıkları zaman çokluk eki alırlar (TİMURTAŞ, 2009, s. 265) ve (Bangı, 1971, s. 32). Örneğin: مردان نیک / murdan-ı nik (iyi insanlar), خوبان / huban(güzeller) gibi. Ahmet Haşim, şiirlerinde hembasit(yalın) hem de birleşik sıfatları kullanmıştır. Şimdi de kullandıkları Farsça sıfatları belirtelim.

yalın Sıfatlar

âteş-în	ateşli, canlı, ateşten	Suya bir hun-u âteş-în akıyor	42
âsûmanî	göğe, semaya mensup, açık mavi	ma'ni hüsn-ü asumanisi	18
âsude	rahat, dinç, gailsiz	Kalbim isimsiz âsude	55
Aşiyansız	bu kelime (Far.) Aşiyân ismi +(Tür.) Siz olumsuz ekinden oluşmuştur.(yuvassız, meskensiz, evsiz)	Âşiyansız tuyur-u pür nâliş	54
âmade	hazır, hazırlanmak	Âmade dir cunununu takdise ihtiram	69
âheste	yavaş yavaş, ağır	Simayı âbî ra'seler âheste meşy-i şeb	68
Avare	serseri, boş gezen, işsiz güçsüz, dağınık, perişan	Pür hande leyalin, bütün âvâre ve berrak	23
Befr-în	karlı	Solmuştu onun hüzn ile semay- ı befrin	116
Câvid	daimi kalacak olan, sorasız, ebedî	Ey şebabın hayali cavidi	56
Cûda	ayrı, ayrılmış, ayrı düşmüş	Gölgeli bir beldeden cuda	48 , 49, 50
Dûr	uzak	Hangi bir nehri dûr ile madud	50
Habide	uyumuş, uykuya dalmış	Hangi bir nehri dûr ile mahdud Ki miyah illerinde habide	15, 42
Fersude	yıpranmış, eskimiş	Rengi eşcar u abî fersude	55

Mest	sarhoş, fazla sarhoş, sarkıntılık eden sarhoş	Gayz ü kin ile mest tedir serim	71
Nazenin	cilveli, oynak, şımarık, çok nazlı yetiştirilmiş	Bir nazenin çiçek ki,sema mahremi garam	19
Nerm-în	yumuşak, kadın adı	Ne bu akşamda bir gami nermin	49
Nihan	gizli, saklı, görünmeyen	Kadın çiçek, o da bir hande-I nihandır	39
Perran	uçan, uçucu	Ey hande-I ezel perran	18
Pehna	geniş, enli, yaygın	Açan her hisse, pehnayı ebedden	26
Remide	ürkmüş, korkmu	İçer gümüş kıyılarında remide ahular	36
Revan	yürüyen, giden, akan	Ve gölgelerde revan	55
Serserî	ötede beride başı boş gezen, boş beyhude söz	Yine yollarda serserî dolaşan	54
Sim-în	gümüş gibi, gümüşten yapılmış	Vahşi karaltılardaki simîn kuşların	40

Târ	karanlık	Arayı umk-u târ-ı maziden	22
Tehî	bu kelime aslında sıfattır (boş) anlamında, bazan da zarf olarak (boşuna, boşu boşuna, hünersiz ve bilgisiz) anlamlarda kullanılır	Ki gider kisesiz , tehi , ebedi yollar	44, 70
Ter	ıslak, yaş, taze	Saçın nucum ile meşbu ve müştail yine ter	48
yegâne	biricik, tek, kadın adı	O sensin yegane sen	70
Zerr-în	altından yapılmış, altın gibi sarı, parlak	Sanki zerrin safir ü elmasın	16
Ziba	güzel, yakışıklı, süslü	Ey heykeli zibayı rikkat	26

Birleşik Sıfatlar

asuman-efken	gök düşüren, yıkan	Ağır, soğuk geceler, badi asuman efken	66
beste-leb	dudağı kapalı, tutuk	Hayal uyuşur dilde, beste- leb	68
beyhude veya bî-hude	boşuna, boş yere	Dağıtırken sükutu beyhude	55
can-rûba	gönül kapan, dilber	Bu can- rûba , bu iki zühre	20
cûşâcûş	çok coşkun, taşkın	Gürültüler, asabi sayhalarla cûşâcûş	42
dil-ber	gönlü alıp götüren güzel	Etme dil-ber bu ömrü fatirimi	22, 27
dîl- deride	gönlü yırtılmış, gönlü kırılmış kimse	Sular onunla olur dîl- deride , rencide	67
dîl- rencide	gönlü incinmiş, kırılmış	Sular onunla olur dîl- deride , rencide	67
dîl-tenk	kederli, sıkıntılı, içi,yüreği dar	Bir reng-i kudret ki eder bizleri dîl-tenk	112
emel-efza	ümit artırır,çoğaltır	Gözünde münevver, emel-efza	21
ezel-perran	daıma uçan	Evet , ey hande-i ezel-perran	18
fecri-aşına	şafağı bilen, tanıyan	fecri-aşına melikelerin muğber elleri	40
firûze-fam	mavi renkli, gök renkli	Bî- had iken sema gibi, firûze-fam iken	60
gam-nisar	tasa, kaygı, keder veren	Gird badi-yi gam-nisarında	14
girye nihan	gizli, saklı ağlama veya ağlayan	Üstünde esen nehada bir girye nihandır	103
gül-fam	gül gibi, gül renkli, kızıl	Bir hasta çocuk gezdirerek, çöllere gül-fam	107
gül-gun	gül renkli, penbe	Sema-tı sakın ü gül-gunu inkişaf etmiş	29
hem-raz	sır arkadaşı, sıkı sıkı arkadaş	hem-raz -I ruh-u bi hazeri, nazlı zühreler	21
hûlya-perver	kuruntu, hayal besleyici, terbiye edici	Hakayık zillî hûlya-perverinden	26
keder alud.	keder, tasaya bulaşmış	Bir lahza sevilmiş, unutulmuş, keder alud	105

mahmur dide	baygın, uyku basmış göz	Suluk semadaki mahmur dide -i elmas	28
melek çehre	melek yüzlü	O penbe tıflı melek çehre nerededir	64
pejmürde	eski püskü, dağınmık, perişan	Sarı, pejmürde bir soluk zühre	14
pür-avaz	seda, beste ile dolu	pür-aheng ü pür-avaz döküldü	25
pür-huruş	coşma, çağılıtlı dolu deniz	Çarparken ufk-u zulmete bir bahri pür-huruş	60
saye-zar	gölgelik, gölgelik yer	O tehi saye-zar -I mesdude	55
sema-pirâ	göğü süsleyen, donatan	Güneş, ol dilberi sema-pirâ	16
sine-gûşa	göğüs açan	Kuğular leyl içinde sine-gûşa	41
şeb-alud	geceye bulaşmış, kapılmış	Reng-i şeb-alud -u zülf-ü mağnumum	65
şifa-bahş	şifa verici, şifa veren, iyileştiren	Bir el ki onun dest-I şifa-bahşına benzer	118

ümid-res	ümidine ulaşan, isteğine ulaşan	Bu soluk lamai ümid-resi	28
yek pare	tek parça, bütün	Esrar ile yek pare münevver	102

fiil

Ahmet Haşim'in şiirlerinde yalnız tek bir fiil geçmiştir.

- *hârelenir* fiili (sertleşir, kayalaşır, kayaya dönüşmek) anlamında. (Develioğlu, 2004, s. 328).

<i>hârelenir</i>	sertleşir, kayalaşır, kayaya dönüşmek	Önümde nağme-yi mestan-ı şeble hârelenir	66
------------------	---------------------------------------	---	----

Zarf

Sıfatın, Fiilin ve Zarfın başına gelerek onların anlamlarında değişiklik yapar, fiillerin yapılaş veya oluşları hakkında bilgi veren kelimelerdir. Farsçada zarfın bölümleri çoktur, fakat bütün bu bölümleri iki ana türde toplayabiliriz. Bunlar:

- 1- *قید مختص* (Özel Zarf)/ Bunlar daima zarf olarak kullanılan kelimelerdir. *هنوز*(hâlâ), *هرگز*(asla), *خیلی*(çok) gibi.
- 2- *قید مشترک* (müşterek, ortak zarf) / Bunlar sadece zarf değil, hem isim, hem sıfat, hem de zarf olarak kullanılan kelimelerdir. Yanı cümledeki kullanımına göre değişirler. *خوب* (iyi), *بد* (kötü), *زشت* (çirkin) gibi.

Şair Ahmet Haşim, şiirlerinde kullandığı zarflar, isim ve sıfatlara göre sayıca azdır. Kullandığı zarflar şunlardır:

âheste	yavaş yavaş, ağır. Farsçada buna <i>قیدهای جنونکی</i> (nasıllık zarfları)denilir	Sima-yı âbi ra'şeler âheste meşy-i şeb	68
deste	demet demet, tutam tutam, takım takım Farsçada buna <i>قیدهای ترتیب</i> (tertip zarfları) denilir.	Havuzlarında açar deste deste nilüfer...	64
dûr	uzak . Farsçada buna <i>قیدهای مکانی</i> (yer zarfları) denilir	Hangi bir nehr-i dûr ile mahdut	50
dûradûr	uzaktan uzağa . Farsçada buna <i>قیدهای جنونکی</i> (nasıllık zarfları) denilir	O lams-i hâr-ı samiminde Oh dûradûr	17
handan	Gülerek. Farsçada buna <i>قیدهای جنونکی</i> (nasıllık zarfları) denilir.	Kalb-ı handan -ı bî-kararisi	18
Lerze	titreye titreye Türkçedeki zarf-fiili yapan (-a, -e) ekinin karşılığıdır.	Ki celi, lerze lerze , dârâtı	41
lerze	Farsçada buna <i>قیدهای ترتیب</i> (tertip zarfları) denilir		
nâlân	Inleyerek. Farsçada buna <i>قیدهای جنونکی</i> (nasıllık zarfları) denilir.	Bu ruh-u samiti etmez mühayyeç ü nâlân	15
pişinde	önden, önce, ileride, ön tarafta. Far. Piş ve Tük. -de bulunma ekinden yapılmış <i>قیدهای مکانی</i> (yer zarfı)dır.	Olur pişinde rû-mal-ı tzellül	26
tehî .	bu kelime aslında sıfattır (boş) anlamında, bazan da zarf olarak (boşuna, boşu boşuna, hünersiz ve bilgisiz) anlamlarda kullanılır.	Ki gider kimsesiz, tehî ebedî	44 , 70
yek-ser	Ansızın. Farsçada buna <i>قیدهای زمانی</i> (zaman zarfları) denilir	Evet, o el ki şemiminde yek-ser rih-i bahar	17, 40
zîr	alt, aşağı. Farsçada buna <i>قیدهای مکانی</i> (yer zarfları) denilir	Dağıt menazırı bâlâlyı , sonar zîr e dökül	72

E - Ünlem Edatları

Farsçada ünlemler veya ünlem edatları çoktur, bunlardan *تسین* (beğenme), *افسوس* (yazık), *به به* (ne güzel), *گویا*(sanki, diyelim ki), *واي* (aferin), *شکفتا*(acaba), *چندا* (ne kadar), *اي* (vay), *اي* (ey), *تا* (tâ), *زينهار* (sakin).....edatlarıdır. Fakat

şairimiz şiirlerinde bu ünleme edatlarından sadece üç taneyi kullanmıştır. Kullanılanlar:

- 1- *ey* / isimde önce gelir(hey, yahu, bana bak) anlamlarında gelir (270 صفحه، 1981، لواسانی، nida için, nidaye cevap olarak kullanılır.

Ey aşına	hey, yahu, bana bak	Ey aşınayı elem	30
Ey bad	hey, yahu, bana bak	Ey bad-I hasta, bad-ı keder	53
Ey hande	hey, yahu, bana bak	Senin ey hande	26
Ey sine	hey, yahu, bana bak	Ey sine ki âlâmımı tenvim edeceksin	62

2- *گویا* (sanki, diyelim ki)

<i>گویا</i>	sanki, diyelim ki	گویا ki ölü hüzünü sevhilinde periler	116
<i>گویا</i>	sanki, diyelim ki	گویا o zaman bildiğimiz yerdeki yollar	109
<i>گویا</i>	sanki, diyelim ki	Bana گویا ki içimden bakıyor	96

- (31, 40, 45, 46, 48, 96, 109, 116) ve daha çok sayfalarda kullanılmıştır.

3- *tâ*/(kadar, dek, değin veya son, nihayet) manalarını ifade eder.

<i>tâ</i>	kadar, dek, değin veya son, nihayet	tâ ufka asılmış sarı bir lem'a-yı muğber	110
<i>tâ</i>	kadar, dek, değin veya son, nihayet	tâ önde gider gölgeli bir şekli mükedder	114

- (40, 103, 109) ve diğer bazı sayfalarda kullanılmıştır.

F- ترکیب اضافی / terkib-i izafi / İsim Tamlaması

Farsçada iki isim, bir isim ile bir sıfat, bir isim ile bir masdar, bir isim ile bir ortaç arasındaki anlam bağıtlığı tamlamanın esasını oluşturur. Farsçada, *ترکیب اضافی* / terkib-i izafi(isim

tamlaması), Türkçedekinin tersine yapılır. مضاف / muzaf(tamlanan) önce, مضاف إليه / muzafun ileyh(tamlayan)sonra gelir. tamlama birinci kelimenin sonunda telaffuz edilen bir “i” sesiyle ifade edilir. İzafet esresi morfolojik unsurdur. Farsçada isim ve sıfat tamlamasını diğer kelime gruplarından ayırt etmemizi sağlayan izafet esresidir. Farsça yapıtlı tamlamada baştaki kelime, yani tamlanan ünlü ile bitiyorsa izafet esresi hemze “ء” veya ye “ی” harfi ile mutlaka gösterilir.

Tamlanan kelime /a/ veya /e/ okunan güzel he “o” ile bitiyorsa sondaki güzel he’nin üstüne hemze işareti konur.

ديده كريان / dide-i giryân (ağlayan göz)

ليلة قدر / leyle-i kadr (kadir gecesi)

Tamlanan kelime /i/ okunan “ی” ile bitiyorsa izafet esresi yine hemze “ء” ile gösterilir.

كشتی نوح / keştî-i Nûh (Nuh’un gemisi)

مثنوی مولانا / Mesnevî-i Mevlânâ (Mevlânâ’nın Mesnevi’si)

Tamlanan kelime /â/ okunan elif “ا” ve /û/ okunan vav “و” ile bitiyorsa izafet esresi yerine ye “ی” yazılır izafet esresi – yî biçiminde okunur.

شعراى عثمانیه / şu’arâ-yı Osmâniyye (Osmanlı şairleri)

Şairimiz Ahmet Haşim şiirlerinde isim tamlamasını büyük bir şekilde kullanmıştır. Şöyle gösterebiliriz:

âb-i zerin	altın suyu	Bir feyz-i ziya haşrederek âb-i zerinde	110
âguş-u ufk	ufkun kucacağı	Sonar âguş-u ufk içinde olur	44
aheng-i dua-kâr	dua edicini ahengi, düzeni	Her nefhayı safında bir aheng-i dua-kâr	115
bahş-i raz	sır bağıışı , afetmesi	Ettin mefadi samti temasile bahş-i raz	70
buse-i hurmet	hürmet öpüşü	Gönderdi bu hummalara bir buse-i hurmet	118
bu-yu ruh	ruhun kokusu	Topluyor bu-yu ruhunu gûya	49
damen-i şeb	gecenin eteği, setri	damen-i şeb her şeyi saklar	107
dem-i âlayış-zeval.	hişmet gitme anı	Ve bir günün dem-i âlayış-zevalinde	92
dide-yi âti	geleceğin gözü veya geleceği gören göz	Et sen rumuz-u dide-yi âti rabt-I dil	69
girift-i sîm ü zer	altın ve gümüş karışımı	Nakşı girift-i sîm ü zerinden hayalimin	71
hazan-ı nâlân	inleme sonbaharı veya inleyen sonbahar	Münkeşif bir hazan-ı nâlânın	14
leb-i şefkat	şafket dudağı	Çehrende gülen bir mutefekkir leb-i şefkat	118
lerze-yi nigah	bakış, bakma titreyişi	Encumun lerze-yi nigahından	22
leyle-i girye	ağlama gecesi	Görünmeden sönecek leyle-i girye leyle-i melul	64
mesti-yi hulya	hayal sarhoşluğu	Bir mesti-yi hulya ü ziya gözleri süsler	106
nâle-yi herem	yaşlılık iniltisi	Endişey-I hazan ki, uzak nâle-yi herem	21
neşide-yi hab	uyku şiiri , manzum	Gümüş böcekler okur aba bir neşide-yi hab	36
perstide-yi kalb	gönül sevgilisi	Bir cismi perstide-yi kalb üstüne sarmak	62
reng-i şam	akşamın rengi	Yükselen reng-i şamin altında	52
reng-i şeb	gecenin rengi	Reng-i şeb -alud-u zülf-ü mağmumum	65
sâye-i şeb	gecenin gölgesi	Ey kalb seni öldürmesin bir sâye-i şeb	44
semâ-yı giryân	ağlama göğü veya ağlayan gök	Munfail bir semâ-yı giryânın	14
terane-yi ney	ney aletinin ahengi, nağmesi	Ne bir sedayı teessür, Ne bir terane-yi ney	15
vakf-ı gûş	dinleme veya işitmenin durdurması	İsyân-I mevc-i zahire ettinse vakf-ı gûş	60
zerdî-yi iğbirar	kırılma veya gücenme sarılığı)	zerdî-yi iğbirarı altında	14

Zincirleme İsim Tamlaması

ebr-i rengin-i ufk-u fecr-i bahar	güneş doğmadan önce ufkunun renkli , parlak bulutu	ebr-i rengin-i ufk-u fecr-i bahar	22
firaz-ı zirve-i sina-yı kahr	çok üzüntü duyma gönlümün doruk yokuş-çıkışı	firaz-ı zirve-i sina-yı kahr Yükselerek oradan	92
gird-badi-yi gam-nisar	tasa, keder veren kasırgası veya hortumu	gird-badi-yi gam-nisar ıda	14
gül-hande-yi taban-ı leb	ışıklı, parlaklı dudağının gülüşü	gül-hande-yi taban-ı leb in şimdi saçıldı	25
hab-i şeb-âvez-i semâ	gecelerde baş aşağı asılı olan veya asılı bulunan uykusu, ishak kuşu benzeri	Feyzinde dalar hab-i şeb-âvez-i semâye	104
sirişk-i renc-i firak	ayrılma zahmetinin, ağrısının gözyaşı	dökeceksin sirişk-i renc-i firak	22
tûde-i eşcar-ı sebz-gun-u bahar	baharın yeşil renkli ağaçlar yığını veya kümesi	Sularda, tûde-i eşcar-ı sebz-gun-u bahar	29
ufk-u uryan-ı ömr-ü târ	karanlık ömrümün çıplak ufku	ufk-u uryan-ı ömr-ü târ ıda	14

Terkib-i Tavsifi /Sıfat Tamlaması

Farsçada Terkip-i Tavsifi (isim tamlaması), nitelenen bir isimle ve onu niteleyen bir sıfatın birleşmesinden meydana gelen bir terkip(tamlama)dır. Bu tamlamada mevsuf(nitelenen) önce, niteleyen sıfat sonra gelir. mevsuf(nitelenen) isim ile niteleyen sıfat

kesre-i tavsifiyye vastasıyla birbirine bağlanır. Farsça terkiib-i tavsifinde mevsuf ve sıfat her ikisi Farsça veya Arapça olduğu gibi, bazan biri Arapça öbürü de Farsça olabilir. Şimdi de şair Ahmet Haşim'in , şiirlerinde kullandığı sıfat tamlamasını gösterelim:

âlem-i dūr	uzak âlem, dünya veya görünmeyen dünya	Oklar indikçe aks-i âlem-i dūr	42
aşk-ı bî-tenahi	bitmez, tükenmez aşk	Ah, o bir aşk-ı bî-tenahi mi?	119
aşk-ı bî-vefa	vefasız aşk	Kalbe bir aşk-ı bî-vefa yetmez	1119
bî-kes ev	kimsesiz ev	Soğuk kalacaktım zavallı, bî-kes ev	64
çetin rah	zor yol, zahmet yol	Diken ve taşları üstünde bir çetin rahım	47
dest-i bîtab	yorgun, bitkin el	dest-i bîtab ü ra'şe- dariyle	14
hun-u ateşin	ateşli kan veya ateş gibi kırmızı kan	Suya bir hun-u ateşin akıyor	42
huzn-u bî- sebep	nedensiz üzüntü	Öter cebini neş'eyi bir huzn-u bî- sebep	68
mah-i dūr	uzak ay	Ve ansızın suya etmekle mah-i dūr sukût	37
leyle-i târik	karanlık gece	Ruhumda benim korku, ölüm, leyle-i târik	110
miyah-i dūr	uzak sular, eller	Nisfi leylin miyah-i dūr uda	42
raz-ı hafî	saklı, gizli sır	Göklerden inen raz-ı hafî , raz-ı münevver	114
vahşet-i hunin	kanlı vahşetlik, ıssızlık,yalnızlık	Gözümde vahşet-i hunin -I şems-I garibe bak	64
zülfi-ü zerîm	altın zülfi, sevgilinin saç	Bir ince tül altına duran zülfi-ü zerîm	116

Diğer Tamlamalar

Farsçada bazan atıf (bağlama, ulama) edatı و (u-ü) ile bir çeşit tamlama veya terkiip meydana gelir. Bu edatla yapılan tamlama

ve terkiip, çoğu zaman birleşik isim ve birleşik sıfattan ibarettir. Şair Ahmet Haşim, şiirlerinde bu tür tamlama ve terkipleri geniş bir şekilde kullanmıştır. Aşağıda bunları gösterelim:

âsuman ü nûcum (Birleşik isim)	gök ve yıldızlar	Ve böyle kaç gece ikilili âsuman ü nûcum	666
büşîş ü hâhiş (Birleşik isim)	Şapırtılı opus arzusu, isteyişi	Sarmış dil-I eşyayı heves , büşîş ü hâhiş	663
Cûş u huruş (Birleşik isim)	taşıp coşma	Neden bu korku, neden ansızın bu cûş u huruş	42
dūr ü mûnhezim (Birleşik sıfat)	uzak ve bozgun, inhizam eden, kaçan	Gülen bir ince sesin aks-ı dūr ü mûnhezim	66
enin ü girye (Birleşik isim)	Inleme ve ağlama	Ukus-u berkin ulurken , enin ü girye nedir?	72
fikir ü hûlyâ (Birleşik isim)	fikir, düşünce ve hayal, kuruntu	Kapat deriçe-I mağmum-u fikir ü hûlyam	28
harab ü tehî (Birleşik sıfat)	yıkık, viran ve nâfile, boşu boşuna	Ocak harab ü tehî , lamba kisesiz	61
kavs-i sîm ü harir (Birleşik isim)	gümüş ve ipek yayı	Bu kavs-i sîm ü haririn ki altı asır evvel	30
mebhut ü duakâr (Birleşik sıfat)	şaşmış ve dua edici	Dallar kuru eller gibi mebhut ü duakâr	109
mest ü avare (Birleşik sıfat)	sarhoş ve dağınık, perişan	Uzak ufukların üstünde mest ü avare	33
muheyyic ü nâlan (Birleşik sıfat)	heyecan verici ve inleyici	Bu ruh-u samiti etmez muheyyic ü nâlan	15
Perişan ü mukedder (Birleşik sıfat)	dağınık ve keder verici	Durgun sular üstünde Perişan ü mukedder	111
piş ü pey (Birleşik isim)	ön, ileri, ön taraf ve iz, işaret	piş ü pey seyirinde koşar muzlim ü dair	110
renc ü melâl (Birleşik isim)	ağrı, zahmet ve bıkmak, sıkılma	Kalbimde söner giryelerim, renc ü melâl	23
sîm ü semen (Birleşik isim)	gümüş ve yasemin	Tülden ve buluttan ve bütün sîm ü semen den	103
sîm ü zer (Birleşik isim)	gümüş ve altın	Nakşî sîm ü zerinde hayalimin	70
şuh u sehhar (Birleşik sıfat)	şen, oynak ve pek büyücü	ipekli örtüsü bir hüsn-ü şuh u sehharın	29
târ ü sakit (Birleşik sıfat)	karanlık ve sessiz	O harabat-ı târ ü sakiteye	27
ter ü tâb (Birleşik sıfat)	pek güçlü ve kuvvetli	Bütün elemelerin üstünde münceli ter ü tâb	37
yâl ü bal (Birleşik isim)	boy bos düzgünlük	Sanki meclub-u yâl ü balındır	22
zâr ü hasir (Birleşik sıfat)	sesle ağlayan, inleyen ve hasret çeken	altında zâr ü hasir iken acz-I muzmahil	69

Sonuç

Modern Türk şiirinin kurucularından kabul edilen Ahmet Haşim'in sembolist olduğu bilinmektedir. Ahmet Haşim'in, Avrupaî anlamda bir simgeci olmaması kimi zaman Fransız simgecilikini yanlış anladığı noktasında eleştirilere maruz kalmasına yol açmıştır; ancak aslında Haşim, bu Batılı edebiyat akımına eleştirel yaklaşmış ve bu yaklaşımı kendi kültüründe özellikle de Şeyh Galib'in şiirindeki imgelere dayanarak temellük etmiştir.

Ahmet Haşim'in, "çocukluğunu her halde hastalıklı bir anne ile, bu hastalığından daima üzüntü duyan bir babanın hüznünlü şefkatleri arasında karanlık ve sessiz olarak geçirdiği tahmin edilebilir. Öte yandan erken yaşta annesini kaybeden Haşim'i, bir ömür boyu rahatsız eden bir başka hakikat de kendisini beğenmemesidir. Belki de bu nedenlerle Haşim, aydınlık ortamlardan ve güneşten hoşlanmaz. Arkasına gizlenebileceği "karanlık"ları tercih eder. Onun için şiirlerinde hep kötümser ve (karanlık, yalnızlık, gurbet ,) gibi duyguları kullanmıştır.

Ahmet Haşim'in döneminde, Türkiyede dili sadeleştirme ve türkçeleştirme çalışmalarına rağmen Türkçede (Farsça, Arapça)dan yabancı unsurlar kullanılmaya devam etmiştir ve de bu çalışmalar bir bütün olarak alınmamıştır.

Ahmet Haşim, şiirlerinde Farsça unsurlardan oldukça fazla kullanılmış olan isim ve sıfatların yalın şekillerini kullanıldığı gibi, birleşik (birleşik isim, birleşik sıfat) şekillerine de yer vermiştir. Daha sonra diğer gramer unsurları (ek, zarf, ünlem ve bağlama edatları) da pek kullanmıştır.

Ahmet Haşim, şiirlerinde Farsça صفات تعينية / belirtme sıfatları (işaret sıfatları, sayı sıfatları, ...) pek çok kullanmamıştır.

صفات توصيفية / niteleme sıfatları geniş bir ölçüde kullanmıştır. Ahmet Haşim, şiirlerinde Farsça gramerine bağlı kalarak cem (çokluk bildiren, canlılara (insan) ان /ân, cansızları gösteren isimlere ها /ha eki getirmek suretiyle yapmıştır.

Ahmet Haşim, şiirlerinde Farsça fiilleri kullanmamış diyebiliriz, yalnız tek bir yerde *hârelenir* fiili (sertleşir, kayalaşır, kayaya dönüşmek) anlamında kullanmıştır. Bu da aslında:

Hâre (isim)+ -la (isimden fiil yapım eki)nden meydana gelmiştir.

Kaynakça

- AKTAŞ, A. Ö. (2004). Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi. Ankara: siyasal kitabevi.
AYVAZOĞLU, Beşir (2006). ömrüm benim bir ateşti-Ahmet Haşimi hayatı, sanatı, dramı. İstanbul: kapı yayınları.
BANGİ, İsmail. (1971). Farsça dil bilgisi. Ankara: Ankara üniversitesi ilahiyat fakültesi yayınları.

- BİLGEGİL, Mehmetkaya. (1980). Ahmet Haşime dair bazı vasikalar. Erzurum: Yakın Çağ.
DEVELİOĞLU, Ferit (2004). Osmanlıca- Türkçe Lugat. Ankara: Aydın kitapevi.
EMRE, Ahmet Cevat. (2004). Türkçe Sarf ve Nahiv. Haz: Gülden Sağol. Ankara: TDK yayınları.
HİSAR, Abdülhak Şinasi. (1963). Ahmet Haşim şiiri ve hayatı. İstanbul.
KANAR, Yüksel (1992). Ahmet Haşim- eserlerinden seçmeler. İstanbul: Moroa kültür yayınları.
KENAN, Tahir. (2004). Kavaid-i Lisan-ı Türki. Haz: Leyla Karahan. Ankara: TDK yayınları.
KOLCU, Ali İhsan. (2009). Ahmet Haşimin Peotikası. Erzurum: salkım söğüt yayınevi.
NABİ, Yaşar. (1968). Ahmet Haşim:hayatı,sanatı, eserleri. varlık yayınevi.
OLCAYTO, Turhan. (1998). Dinimiz neyi Emrediyor. Ankara: Ajans-Türk.
PAŞA,Ahmet Cevdet. (2000). Madhal-i Kavaid. Haz: Nevzat Özkan. Ankara: TDK yayınları.
SEYFETTİN, Ömer. (1999). Dil konusunda yazılar. Ankara: Bilgi yayınevi.
TİMURTAŞ, Faruk Kadri (2009). Osmanlı Türkçesi Grameri. İstanbul: Melisa matbaacılık.
YAVUZ, Hilmi. (2003). Ahmet Haşim ve İslam. İstanbul: can yayınları.
ثمره. يدالله. (1993). آموزش زبان فارسی. ایران: الهدی لواسانی,احمد. (1981). مدخل الى اللغة الفارسية. بيروت: مطبعة امير

العناصر الفارسية في اشعار احمد هاشم

الملخص:

لا شك أن المشاركة الأقوى والأكثر صحة للقيم الثقافية تتم من خلال اللغة. لطالما تأثرت ظاهرة اللغة باللغات الأخرى والتغيرات السياسية والاجتماعية، لها بنية ديناميكية مثل الظواهر الأخرى. في هذه الدراسة، قمنا بدراسة العناصر الفارسية المستخدمة في جميع قصائد أحمد هاشم الذي كان اسماً مهماً في الشعر التركي في القرن العشرين، حيث استخدم اللغة التركية بميزة فريدة. وفي الدراسة هذه بينا ما هي هذه العناصر التي تم استخدامها في جميع قصائد أحمد هاشم، وما هي درجة استخدام هذه العناصر، وما هي العناصر الأكثر استخداماً والأقل استخداماً، وبيننا أيضاً اللواحق، الأسماء، الصفات، الأسماء المركبة، الصفات المركبة، ومن العناصر الفارسية مثل متممة الاسم، متممة الصفة، قيد (الظرف)، حروف الجر التعجب تمت مناقشتها واحدة تلو الأخرى. وقد تم شرح ذلك من خلال مراعاة معاني هذه العناصر المستخدمة في اشعار احمد هاشم. وهكذا، ومن خلال بحثنا توصلنا إلى أن الشاعر احمد هاشم استطاع الإنتفاع من الفارسية فقام بإثراء اللغة التركية بالعناصر الفارسية التي استخدمها.

الكلمات الدالة: أحمد هاشم، الرمزية، عناصر، الظرف، اللغة الفارسية.

په یقین ریزمانی یین فارسی د ناه هوزانین نه حمده هاشمیدا

پوخته:

بى گومان ب هيزترين و دروستترين ريك بو فه گوهاستنا بهايين كه لتورى و كومه لايه تي زمانه. د قى بو اريدا زمان زى وهكى هه مى ريكيان دى بين فه گوهاستنى خودان سه ننگه كا ديناميكيه. زير نه گورين جفاكي و سياسى و نه وان گهورينين ب بهرده وامى ل ده فوري پهيدا دن نه دبينيان كاريجه ريا زمانه كى لسره زمانه كى دى يا خويابه. دقئ فه كولينيدا، مه كارى لسره هوزانغانى مه زن نه حمده هاشمى كرى. د فه كولينيدا مه ناماژه يا ب نه وان په يقين ريزمانى بين فارسي يا دى نه وين كو رول هه بووه د فه هاندنا هوزانين ويدا. ديسان مه يا دى دياركن كا نه و په يفه چنه و كيش په يهف كييمتر يان زنده تر هاتينه ب كارهيتان وهكى ناه، هه فالناقه، كار، هه فالكار، ته مامكه رى ناهى، ته مامكه رى هه فالناهى و دگل شروفه كرنا رامانا نه وان په يقان ب زمانى توركى. بقى شيوهى مه شيا نه م هزرو بيرين فى هوزانغانى بدينه دياركن كا چه و شيايه مفاى ژ په يقين فارسي وه ريگريت بو زه نكيكرنا هوزانين خو بين توركى.

په يقين سه ره كى: نه حمده هاشم، سيمبولگيرى، زمانناسى، هه فالكار، زمانى فارسي.

ووشه ريزمانيه فارسيه كان له ناو شيعره كانى نه حمده هاشمدا

پوخته:

گومانى نيه كه به هيزترين و دروستترين ريگانان بو گواسته وهى به ها كه لتوريه كان زمانه. پيگه زمانش وهكو پيگه كانى ديكه تى ترى خاوه نى بونيدى ديناميكي خويه تى، وبه رده وام كاريجه رى زمانه كانى كومه لگاكانى ترى له سه ره ده بيت.

نيمه له م تويزينه وهيه باسماان له شاعريكي گه ورهى سه دهى بيستم كردووه نه ويش نه حمده هاشمه. له تويزنه وهكدا باسى نه ووشه ريزمانيه فارسيه كانمان كردووه كه رولى هه بووه له دروست كردنى شيعره كانيدا، وه هه روه ها باسماان له وه كردووه كه نه ووشانه چين و كامه يان زور و كامه يان كه متر به كار هانويان وهكو ناو، ناواناو، فرمان، ناو فرمان، ته واوكره رى ناو، ته واوكره رى ناواناو له گه ل روونكردينه وهى واتاكانى به زمانى توركى. وبه م شيويه يش توانيمان تيشك بخه ينه سه ره بير وهه ستي نه م شاعيره گه وره يه و چون توانيه تى سود له ووشه فارسيه يانه وه ريگريت و زمانى توركى پيى ده له مه ند بكات.

ووشه كلييه كان: نه حمده هاشم، سيمبول گه رايى، به شه كانى زمان، ناو فرمان، زمانى فارسي.

Persian Elements in the Formation of Ahmet Haşim's Poetry

Abstract:

The most powerful and healthy sharing of cultural values is undoubtedly through language. The phenomenon of language has always been affected by other languages and political-social changes, having a dynamic structure like other phenomena. In this study, we made a study on the Persian elements used in all the poems of Ahmet Haşim, who was an important name in Turkish poetry of the 20th century, in which they used the national language with a unique feature. In the study, how many types of elements have been used in all of Ahmet Haşim's poems, what is the frequency of the elements used, what are the most and least used elements, the types of verbs and the frequency of their nouns and types, prefixes, suffixes, compound nouns, compound adjectives, Persian elements such as noun clause, adjective clause, record (adverb), exclamation prepositions are discussed one by one. An explanation has been given by taking into account the meanings of the elements of Hashim's poem. Thus, by reaching clues about Haşim's world of ideas and art, he enriched Turkish with the Persian elements he used.

Key Words: Ahmet Haşim, symbolist, elements, record, Persian.